

Реалізація глобальних цілей США: континентально-інтеграційний контекст

АНОТАЦІЯ. У статті оцінено ефективність діючих механізмів реалізації національних інтересів США на глобальному рівні за умов загострення міжнародної конкуренції та формування нових центрів світового економічного суперництва. На основі компаративного аналізу важелів забезпечення глобального конкурентного лідерства США обґрунтовано, що найвищу результативність демонструють нині інтеграційні стратегії цієї держави в Латинській Америці, зорієнтовані на забезпечення максимальної реалізації економічних інтересів американських ТНК у даному регіоні. Доведено, що наявність глибоких асиметрій соціально-економічного розвитку країн Північної та Латинської Америки об'єктивно вимагає реалізації ефективних інституційних механізмів нівелювання негативних ефектів, породжених процесами торговельно-інвестиційної лібералізації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Глобальні цілі США, регіональна економічна інтеграція, трансформація панамериканської інтеграційної стратегії США, НАФТА, ФТАА, лібералізація торговельно-інвестиційних режимів, вільна торгівля, справедлива торгівля.

Вступ

На початку ХХІ століття, як свідчать реалії економічного буття, трансформаційні процеси у світовому господарстві суттєво динамізувались і набули системного характеру, результатом чого стало формування глобальної моделі економічного розвитку. Її визначальними рисами є, з одного боку, посилення цілісності на єдності структурних елементів міжнародної економічної системи на основі зростання рівнів транснаціоналізації та інтеграції національних економік, а з другого — загострення конкурентної боротьби між суб'єктами МЕН за глобальне економічне лідерство, а також встановлення контролю за світовими природними, виробничими, технологічними, інформаційними та фінансовими ресурсами.

¹ Столярчук Ярослава Михайлівна — доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Основні напрямки наукових досліджень: асиметрія глобального економічного розвитку, фінансові дисбаланси, міжнародна економічна інтеграція та глобалізація, двосторонні економічні відносини, глобальні трансформації світового ринку праці та міжнародна трудова міграція, управління міжнародною конкурентоспроможністю, антициклічне регулювання світової економіки. Електронна адреса: stolyaroslava@yandex.ru

Светлов Андрій Анатолійович — аспірант кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». l_june@mail.ru
© Я. Столярчук, А. Светлов, 2013

За таких умов суттєвої модифікації знає діюча модель розподілу світової економічної влади, коли поряд з провідними державами світової Тріади на роль лідерів цивілізаційного прогресу починають претендувати і ряд країн-колишніх аутсайдерів світової економіки. До них належать, насамперед, ресурсонаділені та динамічні економіки країн групи БРІКС, а також нові індустріальні країни Азії та Латинської Америки, котрі на основі максимальної мобілізації національної ресурсної бази та ефективного використання глобалізаційних факторів економічного розвитку мають цілком реальні перспективи в недалекому майбутньому стати новими світовими центрами економічної, технологічної та фінансової влади.

Усе це призводить до об'єктивної необхідності оптимізації та пристосування до новітніх умов світового економічного порядку діючих механізмів досягнення США своїх глобальних цілей. Концентровано вони полягають в утриманні цією країною світового економічного лідерства на основі збереження домінуючого становища в інститутах глобального менеджменту та вагомого впливу на економічний розвиток менш розвинутих країн, а також зміцнення конкурентних позицій американських ТНК на світових ринках товарів, послуг, капіталу, інновацій і фінансів.

З-поміж наукових праць, присвячених дослідженню природи, рушійних сил, факторів трансформації та векторної спрямованості процесів глобальної інтеграції, слід виділити роботи таких учених, як Л. Байнфорд¹, Т. Беседес², І. Гладій³, І. Гладков⁴, А. Євдокимов⁵, Х. Кастро-Ріа⁶, Є. Комкова⁷, Д. Лук'яненко⁸, Дж. МакКінні⁹, Р. Пастор¹⁰, Л. Ребманн¹, Д. Сальва-

¹ Binford L. Tomorrow we're all going to the harvest: temporary foreign worker programs and neoliberal political economy — University of Texas Press — 2013 — 281 p.

² Besedes T. The role of NAFTA and returns to scale in export duration // Social Science Research Network, Working Paper Series, January, 2012. [Electronic resource]. — Available from: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1856313

³ Гладій І. Й., Зварич І. Я. Міжнародні виробничі мережі в Європі: Монографія. — Тернопіль: Економічна думка, 2011. — 292 с.

⁴ Гладков І. С. МЕРКОСУР: успехи и трудности процесса экономической интеграции / И. С. Гладков, Н. Н. Нуньес-Саранцева // Международная экономика. — 2012. — №7. — С. 14—40.

⁵ Евдокимов А. И. Интеграционные процессы в странах Латинской Америки: проблемы и перспективы / А. И. Евдокимов, Л. В. Грук // Проблемы современной экономики. — 2011. — № 2. — С. 92—97.

⁶ Castro-Rea Julian. Our North America: social and political issues beyond NAFTA — Ashgate Publishing Limited — 2012 — 327 p.

⁷ Комкова Е. Г. Новый этап канадо-американской интеграции / Е. Г. Комкова // США-Канада: экономика — политика — культура. — 2008. — № 5. — С. 15—30.

⁸ Лук'яненко Д. Г. Глобальна економічна інтеграція: Монографія. — К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. — 220 с.

⁹ McKinney J. Economic integration in the Americas / McKinney J., Gardner H. S. — Routledge, 2008 — 253 p.

¹⁰ Pastor R. The North American idea: a vision of a continental future / Pastor R. — Oxford University Press, 2011. — 228 p.

торе², Г. Хуфбауер³, В. Чужиков⁴. Разом з тим, дотепер недостатньо розробленим залишається питання щодо дослідження ролі регіональних інтеграційних стратегій США в панамериканському регіоні в конкурентоспроможному розвитку даної держави та утриманні нею глобального економічного лідерства. Саме це і стало метою статті.

Її інформаційною базою є монографії і статті вітчизняних і зарубіжних учених у періодичних виданнях, які стосуються проблематики глобального економічного лідерства США та розвитку регіональних інтеграційних процесів у Північній і Латинській Америці, а також статистичні матеріали міжнародних фінансово-економічних організацій.

Ключові механізми реалізації глобальних цілей США

На сьогодні можна чітко ідентифікувати такі ключові механізми реалізації США своїх глобальних цілей, як: 1) домінуюча роль країни в діяльності міжнародних фінансово-економічних організацій; 2) активна зовнішньоекономічна дипломатія, яка створює найсприятливіші умови зміцнення конкурентних позицій американських ТНК на глобальних ринках⁵; 3) реалізація інтеграційних стратегій у панамериканському регіоні.

Що стосується лідерських позицій США в інститутах глобального економічного менеджменту, то вони дають змогу цій державі через ухвалення в їх рамках сприятливих для себе рішень, «нав'язувати» менш розвинутим країнам певні моделі економічного розвитку, «підлаштовуючи» їх під стратегії діяльності американських корпорацій. Найяскравіший приклад цього — «Вашингтонський» консенсус, розроблений МВФ та урядом США в 1989 р., як зведений перелік заходів ринкового реформування національних економік менш розвинутих країн світу. Як відомо, ці заходи зводились, головним чином, до лібералізації торгівлі та іноземного інвестування, розширення бази оподаткування та зниження ставок податків, запрова-

Pastor R. Toward a North American Community: lessons from the old world for the new / Pastor R. — Institute for International Economics, 2001 — 207 p.

¹ *Ребманн Л.* АЛКА — зона свободной торговли в Америке / Л. Ребманн // Мировая экономика и международные отношения. — 2007. — №1. — С. 77—83.

² *Salvatore D.* Measuring the economic effects of NAFTA on Mexico / Salvatore D. // CESifo Forum 2010. — 2010 — p. 31-37.

³ *Hufbauer G.* NAFTA revisited: achievements and challenges / Hufbauer G., Schott J. — Kirby Lithographic Company, Inc., 2005 — 492 p.

⁴ *Чужиков В. І.* Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 272 с.

⁵ *Bayne N., Woolcock S.* The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations. — Ashgate Publishing Limited, UK. — 151—168 p.

дження режиму вільно плаваючого курсоутворення, а також приватизації державного сектора та послаблення державного регулювання економічних процесів¹.

Як свідчить міжнародний досвід, імплементація в стратегіях економічного розвитку країн латиноамериканського, африканського та азійського регіонів концепції «Вашингтонського» консенсусу² дало їм змогу досягнути певного прогресу на шляху інтеграції в систему світового господарства. Про це свідчить, зокрема, той факт, що за період з 1990 р. по 2011 р. експортна квота країн африканського континенту зросла з 21 % до 32 %; країн Латинської Америки і Карибського басейну — з 13 % до 20 %; а азійських країн, що розвиваються, — з 26 % до 37 % відповідно³.

Водночас, імплементація положень «Вашингтонського» консенсусу в частині дерегулювання та приватизації державної власності сприяла активному притоку до менш розвинутих країн прямих іноземних інвестицій. Їх приріст за період 1990—2011 рр. становив: у країнах Африки 841 %, Латинської Америки та Карибського басейну — 1739 %, азійських країнах, що розвиваються, — 1064 %⁴.

Не слід скидати з рахунків і такий позитивний фактор, як активне долучення компаній менш розвинутих країн світу до транснаціональних виробничих мереж західних ТНК. Підтвердженням цього є дані щодо притоку протягом 1990—2011-х рр. частки експорту проміжної продукції в загальних обсягах товарного експорту таких країн, як Бразилія — з 71,5 % до 77,7 %; Індія — з 41 % до 52,7 %; Таїланд — з 35,9 % до 57,4 %; Південно-Африканська Республіка — з 44 % до 73,6 % та ін.⁵

Разом з тим, за усіх позитивних наслідків імплементації положень «Вашингтонського» консенсусу в стратегіях економічного розвитку відсталих країн, не всі його інструменти були прийнятні для даної групи держав. Йдеться, насамперед, про недооцінку ролі держави в трансформаційних процесах і певне нехтування необхідністю інституційного реформування, без

¹ *Williamson J.* A Short History of the Washington Consensus. Paper commissioned by Fundacion CIDOB for a conference «From the Washington Consensus towards a new Global Governance», Barcelona, September 24—25, 2004. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.iiie.com/publications/papers/williams0-n0904-2.pdf>

² *Steger M. B., Roy R. K.* Neoliberalism: A Very Short Introduction. — Oxford University Press. — 2010 — 150 P.

³ Розраховано авторами на основі аналізу даних джерел: Nominal and real GDP, total and per capita, annual, 1970-2011, Values and shares of merchandise exports and imports, annual, 1948—2011. — UNCTAD Stat. [Electronic resource]. — Available from: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>

⁴ Розраховано авторами на основі аналізу даних джерел: Inward and outward foreign direct investment stock, annual, 1980-2011. — UNCTAD Stat. [Electronic resource]. — Available from: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>

⁵ STAN Bilateral Trade Database by Industry and End-use category/ Industry and Service Statistics (MEI). — OECD. [Electronic resource]. — Available from: — <http://stats.oecd.org>

якого зусилля зі стабілізації, лібералізації та приватизації не завжди були достатньо ефективними.

Крім того, за своїм змістом «Вашингтонський» консенсус аж ніяк не був спрямований на формування конкурентоспроможних національних економік відсталих країн, а скоріше, мав на меті забезпечення всебічного контролю за діями їхніх національних урядів, а також цільовим використанням кредитних коштів слаборозвинутими країнами-боржниками. Тож не випадковим є той факт, що після ряду валютних і фінансово-економічних криз у країнах Латинської Америки протягом 1990-х і початку 2000-х рр., зокрема, в Мексиці (1994 р.), Бразилії (1998–1999 рр.), Аргентині (2001р.) їх уряди в реалізації національних економічних політик відійшли від прямого слідування принципам «Вашингтонського» консенсусу.

Що стосується зовнішньоекономічної дипломатії в реалізації Сполученими Штатами своїх глобальних цілей, то її основне завдання полягає у всебічному лобіюванні урядом США в рамках діючих торговельно-інвестиційних режимів інтересів американського великого бізнесу. Йдеться, насамперед, про реалізацію нинішнього, Дохійського раунду переговорів у рамках СОТ (що розпочався у 2001 р.), в якому США є основним «провідником» глобальних процесів лібералізації торгівлі послугами; впровадження механізмів захисту прав на інтелектуальну власність та іноземних інвестицій; лібералізації політики конкуренції та державних закупівель; сприяння розвитку електронної комерції та ін.¹

При цьому США мають усі важелі впливу на інші країни дотримуватись прав інтелектуальної власності та усувати торговельні бар'єри, які обмежують експорт американських товарів і послуг та пряме інвестування приватних і державних коштів. З цією метою Торговельний представник США у тісній співпраці з Федеральним бюро розслідування, Міністерством юстиції та Митницею щорічно готує звіт про торговельні бар'єри, які застосовуються в різних країнах, і представляє його на розгляд Комітету з фінансів Сенату США та відповідним комітетам Палати представників Конгресу США.

На цій основі виноситься висновок щодо ситуації, яка склалась у світі в сфері охорони інтелектуальної власності, і ухвалюється рішення щодо того, чи є підстави вважати, що уряд іноземної держави відмовляє американській стороні в реалізації наданих торговельними угодами прав і чи вживає заходів, які суперечать інтересам США і вимогам міжнародних угод у цій

¹ Doha WTO Ministerial 2001: Ministerial Declaration. [Electronic resource]. — Available from: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm

сфері. Даний факт є також підтвердженням того, що США через офіційні переговори на міждержавному рівні сприяють зміцненню позицій американських ТНК на глобальному рівні, насамперед, у тих сферах, в яких останні досягли стійких конкурентних переваг, насамперед, у торгівлі послугами та технологіями, а також виробничо-інвестиційному кооперуванні.

Однак основним недоліком використання даного інструменту реалізації глобальних цілей США є те, що зовнішньоекономічна дипломатія може виявитись неефективною у випадку нездатності досягнути консенсусу з країнами-партнерами по переговорному процесу. Так, станом на початок 2013 р. все ще не завершеним є Дохійський раунд переговорів СОТ у силу існуючих суперечностей між економічними інтересами розвинутих держав і країн, що розвиваються, в частині лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією, послугами, а також імплементації механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

І, нарешті, ще одним ключовим інструментом досягнення США глобальних цілей є реалізація цією країною регіональних інтеграційних стратегій, насамперед, у латиноамериканському регіоні. Про усвідомлення на найвищому державному рівні важливості даного напрямку свідчить той факт, що у своєму першому посланні Конгресу «Про стан Союзу (State of the Union Address)», Президент США Б. Обама поставив стратегічне завдання щодо подвоєння національного товарного експорту до 2015 р. через реалізацію торговельних угод. З цього приводу він відзначив наступне: «...Подібно нашим конкурентам, ми повинні агресивно шукати нові ринки. Якщо Америка перебуває осторонь, в той час, як інші країни вже підписали торговельні угоди, ми втратимо шанс на створення робочих місць ... Але щоб нам реалізувати ці переваги, наші торговельні партнери мають грати за правилами. І саме тому, ми будемо продовжувати формувати торговельні угоди в рамках Доха-раунду... і будемо зміцнювати наші торговельні відносини в Азії та з основними партнерами, такими, як Південна Корея, Панама і Колумбія»¹.

¹ 2010 Remarks by the President in State of the Union Address. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-state-union-address>

«...Third, we need to export more of our goods. (Applause.) Because the more products we make and sell to other countries, the more jobs we support right here in America. (Applause.) So tonight, we set a new goal: We will double our exports over the next five years, an increase that will support two million jobs in America. (Applause.) To help meet this goal, we're launching a National Export Initiative that will help farmers and small businesses increase their exports, and reform export controls consistent with national security. (Applause.) We have to seek new markets aggressively, just as our competitors are. If America sits on the sidelines while other nations sign trade deals, we will lose the chance to create jobs on our shores. (Applause.) But realizing those benefits also means enforcing those agreements so our trading partners play by the rules. (Applause.) And that's why we'll continue to shape a Doha trade agreement that opens global markets, and why we will strengthen our trade relations in Asia and with key partners like South Korea and Panama and Colombia. (Applause.)».

У цьому зв'язку прикметно відзначити той факт, що навіть після трьох років з моменту проголошення даного послання США все ще тільки ведуть переговори щодо створення Транс-Тихоокеанського Партнерства (ТТП) з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону, тоді як у рамках панамериканського регіону вже ратифіковано угоди про вільну торгівлю з Колумбією, Панамою і Перу. Більше того, на сьогодні США мають укладені угоди про створення зон преференційної та вільної торгівлі ще з 12 країнами Латинської Америки (сукупний ВВП яких за підсумками 2011 р. становив 3,9 трлн дол. США), а в 2011 р. уклали Угоду про торгівлю та економічне співробітництво з Бразилією (Agreement on Trade and Economic Cooperation Between the Government of the United States of America and the Government of the Federative Republic of Brazil) – другою за масштабами економікою в Латинській Америці (ВВП дорівнював 2,4 трлн дол США в 2011р.)¹.

Таким чином, високий динамізм реалізації інтеграційних стратегій США в панамериканському регіоні та долучення країн-партнерів США по НАФТА (Канади та Мексики) до переговорного процесу щодо формування ТТП² свідчить про пріоритетність латиноамериканського регіону в реалізації США своїх глобальних цілей.

Трансформація панамериканської інтеграційної стратегії США на початку ХХІ ст.

Панамериканізм, як ідея щодо політико-економічного альянсу країн Північної та Латинської Америки, отримала остаточного інституційного оформлення в кінці минулого століття, а саме у 1994 р., коли 34 демократичні країни регіону розпочали переговори щодо створення Міжамериканської зони вільної торгівлі (ФТАА). Водночас, її витoki беруть свій початок ще з ХІХ ст. і пов'язані з ухваленням так званої Доктрини Монро (1823 р.), яка зводилась до проголошення Західної півкулі сферою економічного та політичного впливу США³.

¹ Nominal and real GDP, total and per capita, annual, 1970-2011 — UNCTAD Stat. [Electronic resource]. — Available from: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>

² Stuart T. Japan wants to join TPP; North American trade activists look ahead to possible Canadian round. [Electronic resource]. — Available from: <http://rabble.ca/blogs/bloggers/council-canadians/2013/03/japan-wants-join-tpp-north-american-trade-activists-look-ahead>

³ Reciprocity 1860-1922. Encyclopedia of the New American nation. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.americanforeignrelations.com/O-W/Reciprocity-1860-1922.html#b>

Transcript of Monroe Doctrine. The Our Documents Initiative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=23&page=transcript>

У кінці XIX ст. інтеграційні ініціативи США отримали потужного імпульсу розвитку під впливом формування в цій державі перших міжнародних монополістичних союзів та транснаціональних корпорацій, а відтак — високого динамізму монополізації американської економіки та інтенсифікації зовнішньоторговельної діяльності США. Це вимагало розширення ринків збуту їх ТНК, тож у 1889—1890 рр. пройшов Панамериканський Конгрес, на якому були обговорені питання щодо впровадження континентальних механізмів розв'язання міждержавних суперечок у торговельній сфері на основі створення митного союзу між країнами Західної півкулі¹. Іншими словами, головною метою формування даного митного союзу було створення протекціоністського, відносно європейських країн, інтеграційного блоку з послабленням експортних позицій останніх на ринках країн Латинської Америки та сповільнення темпів їх економічного розвитку.

Не випадково, дана інтеграційна ініціатива розглядалась в той час як ключовий інструмент конкурентної боротьби США з країнами Західної Європи. Однак, на заваді її практичної реалізації стояла висока торговельна залежність латиноамериканських країн від своїх метрополій — країн Західної Європи.

Певна активізація економічної інтеграції в панамериканському регіоні припадає на період завершення Другої світової війни, який, як відомо, означився стрімким розвитком регіональної інтеграції в Західній Європі та виходом США у світові економічні лідери. Разом з тим, з 1945 р. і аж до початку 1990-х років панамериканський регіон характеризувався чітко вираженою фрагментацією континентального економічного простору з формуванням ряду протекціоністських торговельних блоків субрегіонального типу: з одного боку, між розвинутими державами (Канадою і США), а з другого — між менш розвинутими країнами Латинської Америки та Карибського басейну.

Що стосується інтеграційного співробітництва між Канадою та США, то його ключова мета полягала, насамперед, у стимулюванні кооперації між виробниками автомобілебудівної продукції із формуванням регіональної виробничої мережі в даній сфері. Свого інституційного оформлення таке співробітництво одержало в ухваленні так званого Автопакту (Canada-United States Automotive Products Agreement) в 1965 р. та формуванні Зони вільної торгівлі між Канадою та США (КУСФТА) в 1989 р.

¹ Sweet W.W. A History of Latin America. — The Abingdon Press. — New York, Cincinnati. — 1919 — P. 261

Саме в період стрімких темпів розвитку економічної інтеграції в Західній Європі (1950—1960-і рр.), де формувалася єдиний регіональний ринок, країни Латинської Америки реалізували власну можливість використання європейської моделі інтеграції, як механізму досягнення цілей національного соціально-економічного розвитку. Втім, якщо європейська інтеграція виходила з принципів вільної торгівлі та не мала на меті обмеження конкуренції з іншими країнами, в латиноамериканському регіоні превалюючого значення набула імплементація протекціоністських зовнішньоторговельних політик, заснованих та імпортозаміщенні та субсидуванні державних підприємств.

Разом з тим, з 1980-х років під впливом високих рівнів суверенної заборгованості та подальших дефолтів у ряді країн регіону (Аргентині, Болівії, Венесуелі, Мексиці, Перу, Чилі та ін.), а також зниження міжнародної конкурентоспроможності їх компаній через високу залежність від державного фінансування, виникла об'єктивна необхідність в кардинальній трансформації національних економічних політик латиноамериканських країн в напрямку ринкового реформування, сприяння залученню іноземного капіталу, а також лібералізації зовнішньоторговельних зв'язків. Не випадково, початок 1990-х років характеризувався не лише неоліберальною трансформацією економічних моделей розвитку менш розвинутих країн Західної півкулі, але і демократичними перетвореннями в них.

Тож одним з інструментів пристосування трансформаційних економік латиноамериканських країн до нових конкурентних умов стали саме регіональні та двосторонні інтеграційні стратегії з розвинутими країнами. Так, у 1990 р. було ухвалено так звану Американську ініціативу (The Enterprise for the Americas Initiative), основним завданням якої було створення зони вільної торгівлі в масштабах Західної півкулі через укладання міждержавних угод про вільну торгівлю, формування регіональних інвестиційних фондів для кредитування підприємств та сприяння розв'язанню проблем із суверенної заборгованості країн латиноамериканського регіону¹.

Ще одним інституційним підтвердженням посилення економічної конвергенції між національними економіками двох субрегіонів Західної півкулі стало формування інтеграційного блоку НАФТА, який їх «пов'язав» на основі залучення до зони вільної торгівлі між США та Канадою менш розвинутої країни — Мексики. А загалом 1990—2000-ті роки стали періо-

¹ The Enterprise for the Americas Initiative: Description and Up-date / The Development Group for Alternative Policies, Inc. — Washington, DC — October, 1992

дом реалізації різнорідних, переважно двосторонніх інтеграційних ініціатив між країнами Півночі та Півдня в панамериканському регіоні.

Інституційні механізми забезпечення економічної експансії США в латиноамериканському регіоні

Принципова відмінність сучасної панамериканської інтеграційної стратегії США від стратегії XIX ст. полягає в тому, що вона заснована на засадах вільної торгівлі, демократичних цінностей та не носить силового характеру. Нинішніми стратегічними пріоритетами США в латиноамериканському регіоні є лібералізація ринків, зміцнення демократії та боротьба з наркоторгівлею.

Водночас, цільова група Ради з міжнародних відносин США визначає чотири пріоритети США у проведенні політики відносно країн Латинської Америки: 1) боротьба з бідністю та нерівністю в розподілі доходів; 2) забезпечення безпеки громадян; 3) вільне міграційне переміщення анселення; 4) забезпечення енергетичної безпеки та поглиблення інтеграції¹. Тож у своєму загальному форматі співробітництво між США та країнами Латинської Америки на сьогодні вийшло далеко за межі власне економічної співпраці, «втягнувши» у свою «орбіту» міграційні, політичні та безпекові сфери міждержавної взаємодії.

Разом з тим, вагомим стримуючим фактором поглиблення панамериканської регіональної інтеграції на сучасному етапі є значні асиметрії в рівнях соціально-економічного розвитку країн Північної та Латинської Америки. Йдеться, насамперед, про такі показники, як рівень доходів населення, освіченості та тривалості життя населення, які у своїй сукупності формують Індекс людського розвитку. Так, наприклад, показник подушового валового національного доходу (ВНД) Гаїті становить лише 3 % відповідного показника США. Крім того, за підсумками 2011 р. з-поміж усіх країн Латинської Америки близько 30 % мали середній і низький рівень людського розвитку, а рівень доходів їх населення становив менше 19 % аналогічного показника США².

¹ Barshesky C., Hill J.T., O'Neill S.K. U.S. — Latin America Relations: A New Direction for a New Reality / Council on Foreign Relations. Report of an Independent Task Force No. 60. — New York. — 2008 — p. 7, 10

² Human Development Report 2011. The United Nations. [Electronic resource]. — Available from: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/download/>

З огляду на це, реалізація будь-яких інтеграційних стратегій між США та менш розвинутими латиноамериканськими країнами мають супроводжуватися імплементацією механізмів усунення даних диспропорцій з метою забезпечення «справедливого» розподілу вигод від лібералізації торгівлі та інвестування. Іншими словами, економічна інтеграція в панамериканському регіоні має відбуватися не лише під дією виключно принципу вільної торгівлі, але і переходу до принципу справедливої торгівлі, коли вирівнюється так зване «поле гри» (playing field) для економічних суб'єктів країн-партнерів по блоку та створюються можливості для стійкого розвитку менш розвинутих країн континенту.

Разом з тим, слід відзначити, що при всій своїй комплексності та ефективності, регіональні інтеграційні стратегії не можуть повною мірою замінити національні стратегії розвитку країн-інтегрантів, а можуть лише сприяти підвищенню кількісних та якісних індикаторів їх розвитку через нарощування торговельно-інвестиційного потенціалу країн-партнерів по блоку.

Як демонструють дані, представлені в табл. 1, нинішні інституційні механізми регіональної інтеграції, які найбільшою мірою відповідають національним інтересам США щодо реалізації своїх глобальних цілей включають наступні: Механізм розв'язання торговельно-інвестиційних спорів між країнами-інтегрантами (Dispute settlement mechanism); Рада із забезпечення прав робітників (Labor Affairs Council) та захисту навколишнього середовища (Environmental Affairs Council); а також, Панамериканський банк розвитку, що діє в рамках Комітету розбудови торговельного потенціалу (Committee on Trade Capacity Building).

Функціонування даних інституцій по суті відбиває економічні пріоритети США у панамериканському регіоні, до яких можна віднести: розширення ринків збуту експортної продукції та послуг; створення робочих місць в експортоорієнтованих галузях та секторах економіки; залучення країн латиноамериканського регіону до виробничих мереж американських ТНК та ін. Більше того, за виключенням авторської пропозиції щодо створення Панамериканського банку розвитку, всі інші інституційні механізми вже є корінними елементами функціонуючих інтеграційних угод «нового покоління» між США та Колумбією, Перу, Панамою, Південною Кореєю, які ввійшли в дію протягом 2000—2010-х рр.¹

¹ Regional Trade Agreements . Office of the United States Trade Representative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements>

Таблиця 1

ОСНОВНІ ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ США У ПАНАМЕРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Інституції	Економічні ефекти для США	Економічні ефекти для країн-партнерів США по інтеграційним стратегіям	
Механізм розв'язання торговельно-інвестиційних спорів між країнами-партнерами (Dispute settlement mechanism)	– у сфері вкладення інвестицій	Сприяння розвитку континентальних виробничих мереж, стабільність вкладення капіталу в панамериканські активи	Створення робочих місць, модернізація національної економіки, наповнення державного бюджету через притік іноземного капіталу
	– у сфері торгівлі послугами	Зростання частки ринку послуг в країнах континенту через вищу конкурентоспроможність американських компаній	Доступ до високоякісних послуг національних споживачів
	– у сфері захисту прав на інтелектуальну власність	Реалізація конкурентних переваг у експорті технологій та високотехнологічної продукції	Долучення економічних суб'єктів континенту до міжнародних правил торгівлі інтелектуальною власністю
Рада з забезпечення прав робітників (Labor Affairs Council)	Вирівнювання економічного «поля гри» в регіоні та утримання американського капіталу в США через недопущення експлуатації і дискримінації у рівнях заробітної плати та умов праці в менш розвинутих країнах континенту	Реформування національних механізмів захисту прав робочої сили; посилення переговорних позицій профспілок; сприяння розвитку ринку робочої сили в довгостроковій перспективі	
Рада з захисту навколишнього середовища (Environmental Affairs Council)	Ліквідація стимулів для аутсорсингу американського капіталу; пониження цінової конкурентоспроможності неамериканських ТНК, що функціонують у країнах з низькими екологічними стандартами	Сприяння стійкому економічному розвитку	
Створення Панамериканського банку розвитку в рамках Комітету побудови торговельного потенціалу (Committee on Trade Capacity Building)	Розвиток інфраструктури транспортування експорту; підготовка кваліфікованої робочої сили для праці в рамках виробничих мереж; зростання середнього класу споживачів американської продукції	Конвергенція рівнів соціально-економічного розвитку з США	

Щодо Механізму розв'язання торговельно-інвестиційних спорів у рамках інтеграційних стратегій США, то його призначення полягає в забезпеченні дотримання економічними

суб'єктами (в тому числі, державами) всіх зобов'язань, ухвалених в рамках інтеграційних стратегій; сприяння чесній конкуренції та об'єктивному розподілі вигод від регіональної інтеграції. У випадку інтеграції США з менш розвинутими країнами панамериканського регіону, які характеризуються нерозвиненими механізмами регулювання відносин власності на винаходи та патенти, високими рівнями корупції, та більшим втручанням держав у ринкові процеси, основні сфери в яких функціонування даного механізму є найдоцільнішим є іноземне інвестування, торгівля послугами та права на інтелектуальну власність.

Зважаючи на те, що основними провідниками торговельно-інвестиційної експансії США на глобальні ринки є нині американські ТНК, які через механізми вертикальної та горизонтальної інтеграції включають до континентальних виробничих мереж компанії менш розвинутих країн, регіональні інтеграційні стратегії цієї держави в панамериканському регіоні охоплюють механізми захисту іноземних інвестицій і прав на інтелектуальну власність, а також чіткі процедури розв'язання міждержавних торговельно-інвестиційних спорів. Так, з одного боку, американські ТНК отримують широкі можливості щодо диверсифікації та розвитку континентальних виробничих мереж; а з другого — притік іноземного капіталу до менш розвинутих країн континенту сприяє створенню нових робочих місць, технологічній модернізації їх національних економік і поповненню державного бюджету внаслідок господарської діяльності на їх території іноземних інвесторів.

Більше того, як свідчить досвід інтеграційної взаємодії між США та Мексикою, реалізація положень НАФТА щодо захисту іноземних інвестицій та механізмів розв'язання торговельно-інвестиційних спорів сприяли притоку гігантських масштабів прямого іноземного капіталу в економіку Мексики з третіх країн. Так, за період з 1992 р. по 2011 р., приріст накопичених прямих іноземних інвестицій в Мексиці склав склав 747 % (266,6 млрд дол США)¹.

Як у сфері інвестування, так і у сфері торгівлі послугами США виступають явними лідерами не лише в регіональних, але й у глобальному масштабах. Як свідчить статистика, за підсумками 2011 р., США посідають перше місце в світі за обсягами торгівлі послугами з часткою в 13,9 % (581 млрд дол США) та 10,0 % (395 млрд дол США) світового експорту та імпорту відповідно. При цьому, на відміну від торгівлі товара-

¹ Mexico. Inward and outward foreign direct investment stock, annual, 1980-2011. UNCTAD Stat. [Electronic resource]. — Available from: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>

ми, у торгівлі послугами США має позитивне сальдо торговельного балансу, яке в 2011 р. становило 186 млрд дол. США, а коефіцієнт покриття імпорту послуг склав 1,5¹.

Лідерські позиції США на світовому ринку послуг значною мірою забезпечуються також високою динамікою їх експорту (темپ приросту в 2011 р. склав 9 % у порівнянні з 2010 р.) та значним відривом даної країни від своїх основних конкурентів за показником частки країни у світовому експорті. Зокрема, на Великобританію, яка посідає другу сходинку в світі на обсягах експорту послуг, припадає нині тільки 6,6 % світового показника, що більш ніж вдвічі менше за аналогічний показник США. Таким чином, реалізація США інтеграційних стратегій, спрямованих на лібералізацію сфери торгівлі послугами має трансформуватись у бік нарощування експорту послуг США до країн-партнерів по блоку, що позитивно вплине на показники рахунку поточних операцій країни.

Що стосується Ради із забезпечення прав робітників (Labor Affairs Council) та Ради з захисту навколишнього середовища (Environmental Affairs Council), то ключовими функціями цих інституцій в реалізації глобальних цілей США є забезпечення «вирівнювання» умов ведення бізнесу для американських ТНК на ринках країн Латинської Америки. Так, досвід переговорного процесу Колумбії з США щодо створення зони вільної торгівлі свідчить про те, що на цю латиноамериканську країну покладалися обов'язки не лише щодо повної імплементації ряду міжнародних угод у сфері екології та прав робітників, але й запровадження нового законодавства з метою повної відповідності країни міжнародним стандартам з охорони прав робочої сили². На думку уряду США, реалізація жорстких положень угод про вільну торгівлю зменшить стимули для американського крупного бізнесу до міграції на Південь у пошуках нижчих стандартів праці та охорони навколишнього середовища³.

На нашу думку, з метою інфраструктурного розвитку латиноамериканських країн і конвергенції рівнів їх соціально-економічного розвитку з США доцільним є заснування Пан-американського банку розвитку (ПБР). Функціональним призначенням даного інституту має стати фінансування реалізації інфраструктурних проектів і надання мікрокредитних послуг. Основними інвесторами реалізації подібних проектів виступа-

¹ Table I.9. Leading exporters and importers in world trade in commercial services, 2011 / International Trade Statistics. — WTO, Geneva — 2012. — P. 28

² Labor in the U.S.-Colombia Trade Promotion Agreement. Office of the United States Trade Representative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ustr.gov/uscolombiatpa/labor>

³ U.S.-Colombia Trade Agreement Now In Force. Office of the United States Trade Representative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ustr.gov/uscolombiatpa>

тимуть ТНК, які зацікавлені у веденні бізнесу у певному регіоні менш розвинутої країни, а також ТНК, які вже ведуть тут господарську діяльність, але потребують вдосконалення інфраструктури для нарощування ефективності ведення бізнесу. До боржників слід віднести: держави та їх муніципальні органи влади, які залучатимуть капітал з метою будівництва або модернізації інфраструктурних об'єктів; малий бізнес і домогосподарства в найменш розвинутих територіях — для започаткування підприємства або інвестування в розвиток своєї бізнес-діяльності.

Самі операції ПБР можна розподілити на інвестиційні та кредитні. При цьому механізм інвестиційних операцій полягатиме у випуску державою або її регіональними адміністраціями довгострокових муніципальних облігацій з метою залучення капіталу на реалізацію інфраструктурних проєктів. Механізм же кредитних операцій включатиме кредитування підприємств малого та середнього бізнесу, а також домогосподарств, які не мають доступу до кредитних ресурсів.

Принциповою відмінністю між Панамериканським банком розвитку та функціонуючим нині Міжамериканським банком розвитку (Inter-American Development Bank)¹ є те, що в рамках ПБР посередницька роль держави у перерозподілі кредитних ресурсів певною мірою буде послаблена, тож фінансово-кредитні відносини будуть встановлюватись безпосередньо між інвесторами (кредиторами) та боржниками. Важливість даної функції ПБР обумовлена тим, що країни латиноамериканського регіону традиційно характеризуються високим рівнем корупції в органах державної влади. Зокрема, за показником Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index), який складається неурядовою організацією «Transparency International», такі латиноамериканські країни, як Аргентина, Бразилія, Венесуела та Мексика за підсумками 2012 р. посіли серед 176 країн у рейтингу відповідно 102, 69, 165 та 105 позиції². Дещо краща ситуація спостерігається нині в Чилі та Уругваї, які за даним показником посідають 20 місце в світі.

Ще однією відмінністю між ПБР і Міжамериканським банком розвитку є те, що вкладниками капіталу (кредиторами) в рамках ПБР виступатиме транснаціональний бізнес, який матиме змогу прийняти участь у реалізації інфраструктурних

¹ Report in the Ninth General Increase in the Resources of the Inter-American Development Bank. [Electronic resource]. — Available from: <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=35291148>

² Corruption Perceptions Index 2012. Transparency International, official site. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.transparency.org/cpi2012/results>

проектів у менш розвинутих країнах. Крім того, Панамериканський банк розвитку займатиметься реалізацією проектів мікрофінансування з метою боротьби з бідністю та нерівномірністю розподілу доходів населення у найменш розвинутих територіях континенту. Значення останньої функції цієї інституції на сьогодні важко переоцінити з огляду на ту обставину, що згідно даних Світового банку, у 2008 р. 12,4 % населення країн Латинської Америки та Карибського басейну проживало менш, ніж на 2 дол. США на день¹. Водночас, як свідчать розрахунки Бюро з питань Латинської Америки та Карибського басейну Агенції з міжнародного розвитку США (Bureau for Latin America and the Caribbean, United States Agency for International Development), розрив у доходах 20 % найбагатших і 20 % найбідніших верств населення в країнах Карибського басейну становить на сьогодні 14,1 разу; Центральної Америки — 17,2 разу; Південної Америки — 15 разів².

Резюмуючи наведене, можна стверджувати, що впровадження вищенаведених інституційних механізмів у регіональні інтеграційні стратегії США сприятиме не лише підвищенню загальної ефективності регіональної інтеграції в панамериканському регіоні на основі лібералізації руху товарів, послуг та інвестицій, нарощуванню масштабів внутрішньорегіональної торгівлі та зменшенню імпортової залежності від держав Азії та ЄС, але й досягненню даною країною своїх глобальних цілей. Так, уже сьогодні включення до інтеграційних проектів (наприклад між США і Колумбією, Панамою та Перу) більш жорстких трудових та екологічних стандартів призводить до континентального поширення принципу так званої «справедливої» торгівлі, яка передбачає збалансування вигід від «вільної торгівлі» та загроз від виникнення негативних соціально-економічних ефектів від неї³.

Тож, реалізуючи інтеграційні моделі такого характеру, США отримують можливість, з одного боку, посилювати свій вплив на реформування економік країн, що розвиваються; а з другого — забезпечити американським ТНК стійкі конкурентні переваги на ринках держав Латинської Америки.

¹ Poverty data. The World Bank, official site. [Electronic resource]. — Available from: <http://data.worldbank.org/topic/poverty>

² Poverty / Latin America and the Caribbean: Selected Economic and Social Data. — USAID. — 2011 — P. 18

³ Drezner D.W. U.S. trade strategy: free versus fair. — U.S. Council on Foreign Relations. — 2006 — P. V

Висновки

Узагальнення діючого інструментарію реалізації Сполученими Штатами глобальних цілей у XXI столітті через призму їх регіональних інтеграційних стратегій в панамериканському регіоні дозволяє зробити наступні висновки.

1. Сучасною глобальною ціллю США є утримання світового економічного лідерства на основі посилення свого впливу на моделі економічного розвитку менш розвинутих країн; утримання провідних позицій на світових ринках послуг, технологій і капіталу; збільшення частки країни у світовому товарному експорті. Основними механізмами реалізації даних цілей є домінуюча роль США в діяльності інститутів глобального економічного менеджменту, активна зовнішньоекономічна дипломатія та реалізація інтеграційних стратегій у латиноамериканському регіоні. При цьому останній механізм є найефективнішим з точки зору гармонізації національних економічних інтересів США та інтересів американського транснаціонального бізнесу.

2. Незважаючи на нинішню орієнтацію торговельної політики США переважно на держави Азіатсько-Тихоокеанського регіону, саме з країнами Латинської Америки Сполучені Штати реалізують найбільшу кількість інтеграційних проектів. При цьому ряд з них (з Колумбією, Панамою та Перу) носять новаторський характер з точки зору впровадження новітніх сфер інтеграції, таких, як електронна комерція; а також, механізмів сприяння ринковій трансформації та ефективності торговельної лібералізації менш розвинутих країн континенту (Trade Capacity Building).

3. Інтеграційна стратегія США в панамериканському регіоні протягом останніх двохсот років еволюціонувала з «імперіалістської» в XIX ст. до такої, що заснована на принципах демократичних цінностей і вільної торгівлі. Інтеграційний блок НАФТА став втіленням історично першої інтеграційної стратегії «поверхневого» характеру, яка поєднала інтеграційні пріоритети країн, асиметричних за рівнем соціально-економічного розвитку. В 2000–2010-х рр. трансформація інтеграційної стратегії США в панамериканському регіоні характеризується зміною самих принципів інтеграції: якщо НАФТА була заснована на принципах вільної торгівлі, то інтеграційні стратегії США з Колумбією, Перу та Панамою, все більше включають елементи справедливої торгівлі через запровадження жорстких механізмів захисту прав робітників та навколишнього середовища, а також сприяння ринковій трансформації та підвищення ефективності торговельної лібералізації (Trade Capacity Building).

4. Основними інституційними механізмами забезпечення економічної експансії США у панамериканському регіоні є: Механізм вирішення торговельно-інвестиційних спорів між країнами-партнерами, Рада з захисту прав робочої сили та навколишнього середовища, а також, Панамериканський банк розвитку. Саме ці інституції здатні найефективніше забезпечувати долучення компаній латиноамериканських країн до виробничих мереж американських ТНК.

5. За умов поглиблення процесів глобальної інтеграції зміцнення впливу США на моделі економічного розвитку менш розвинутих латиноамериканських країн відбуватиметься, головним чином, через ринкове реформування економічних політик даних країн при реалізації інтеграційних проектів із США – політики конкуренції, політики державних закупівель, соціальної та екологічної політики, політики у сфері трудових відносин та ін.

Список літератури

1. *Гладій І. Й., Зварич І. Я.* Міжнародні виробничі мережі в Європі: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 292 с.
2. *Гладков И. С.* МЕРКОСУР: успехи и трудности процесса экономической интеграции / И. С. Гладков, Н. Н. Нуньес-Саранцева // *Международная экономика.* – 2012. – №7. – С. 14–40.
3. *Евдокимов А. И.* Интеграционные процессы в странах Латинской Америки: проблемы и перспективы / А. И. Евдокимов, Л. В. Грук // *Проблемы современной экономики.* – 2011. – № 2. – С. 92–97.
4. *Комкова Е. Г.* Новый этап канадо-американской интеграции / Е.Г. Комкова // *США-Канада: экономика – политика – культура.* – 2008. – № 5. – С. – 15–30.
5. *Лук'яненко Д. Г.* Глобальна економічна інтеграція: Монографія. – К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. – 220 с.
6. *Ребманн Л.* АЛКА – зона свободной торговли в Америке / Л. Ребманн // *Мировая экономика и международные отношения.* – 2007. – № 1. – С. 77–83.
7. *Чижиков В. І.* Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.
8. 2010 Remarks by the President in State of the Union Address. [Electronic resource]. – Available from: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-state-union-address>
9. *Barshefsky C., Hill J.T., O'Neill S.K.* U.S. – Latin America Relations: A New Direction for a New Reality / Council on Foreign Relations. Report of an Independent Task Force No. 60. – New York. – 2008 – P. 7, 10.
10. *Bayne N., Woolcock S.* The new economic diplomacy: decision-making and negotiation in international economic relations. – Ashgate Publishing Limited, UK. – 151–168 p.

11. *Besedes T.* The role of NAFTA and returns to scale in export duration // Social Science Research Network, Working Paper Series, January, 2012. [Electronic resource]. – Available from: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1856313
12. *Binford L.* Tomorrow we're all going to the harvest: temporary foreign worker programs and neoliberal political economy – University of Texas Press – 2013 – 281 p.
13. *Castro-Rea Julian.* Our North America: social and political issues beyond NAFTA – Ashgate Publishing Limited – 2012 – 327 p.
14. Corruption Perceptions Index 2012. Transparency International, official site. [Electronic resource]. – Available from: <http://www.transparency.org/cpi2012/results>
15. Doha WTO Ministerial 2001: Ministerial Declaration. [Electronic resource]. – Available from: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm
16. *Drezner D. W.* U.S. trade strategy: free versus fair. – U.S. Council on Foreign Relations. – 2006 – p. V
17. *Hufbauer G.* NAFTA revisited: achievements and challenges / Hufbauer G., Schott J. – Kirby Lithographic Company, Inc., 2005. – 492 p.
18. Human Development Report 2011. The United Nations. [Electronic resource]. – Available from: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2011/download/>
19. Inward and outward foreign direct investment stock, annual, 1980–2011. – UNCTAD Stat. [Electronic resource]. – Available from: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>
20. Labor in the U.S.-Colombia Trade Promotion Agreement. Office of the United States Trade Representative. [Electronic resource]. – Available from: <http://www.ustr.gov/uscolombiatpa/labor>
21. *McKinney J.* Economic integration in the Americas / McKinney J., Gardner H. S. – Routledge, 2008. – 253 p.
22. Mexico. Inward and outward foreign direct investment stock, annual, 1980–2011. UNCTAD Stat. [Electronic resource]. – Available from: <http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx>
23. Nominal and real GDP, total and per capita, annual, 1970-2011 – UNCTAD Stat. [Electronic resource]. – Available from: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>
24. *Pastor R.* The North American idea: a vision of a continental future / Pastor R. – Oxford University Press, 2011 – 228 p.
25. *Pastor R.* Toward a North American Community: lessons from the old world for the new / Pastor R. – Institute for International Economics, 2001 – 207 p.
26. Poverty / Latin America and the Caribbean: Selected Economic and Social Data. – USAID. – 2011 – P. 18
27. Poverty data. The World Bank, official site. [Electronic resource]. – Available from: <http://data.worldbank.org/topic/poverty>
28. Reciprocity 1860–1922. Encyclopedia of the New American nation. [Electronic resource]. – Available from: <http://www.americanforeignrelations.com/O-W/Reciprocity-1860-1922.html#b>

29. Regional Trade Agreements . Office of the United States Trade Representative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements>
30. Report in the Ninth General Increase in the Resources of the Inter-American Development Bank. [Electronic resource]. — Available from: <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=35291148>
31. *Salvatore D.* Measuring the economic effects of NAFTA on Mexico / *Salvatore D.* // CESifo Forum 2010. — 2010 — P. 31–37.
32. STAN Bilateral Trade Database by Industry and End-use category / Industry and Service Statistics (MEI). — OECD. [Electronic resource]. — Available from: — <http://stats.oecd.org>
33. *Steger M. B., Roy R. K.* Neoliberalism: A Very Short Introduction. — Oxford University Press. — 2010 — 150 p.
34. *Stuart T.* Japan wants to join TPP; North American trade activists look ahead to possible Canadian round. [Electronic resource]. — Available from: <http://rabble.ca/blogs/bloggers/council-canadians/2013/03/japan-wants-join-tpp-north-american-trade-activists-look-ah>
35. *Sweet W. W.* A History of Latin America. — The Abingdon Press. — New York, Cincinnati. — 1919 — P. 261
36. *Table I. 9.* Leading exporters and importers in world trade in commercial services, 2011 / International Trade Statistics. — WTO, Geneva — 2012. — P. 28.
37. The Enterprise for the Americas Initiative: Description and Update / The Development Group for Alternative Policies, Inc. — Washington, DC — October, 1992
38. Trade Capacity Building . Office of the United States Trade Representative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ustr.gov/trade-topics/trade-development/trade-capacity-building>
39. Transcript of Monroe Doctrine. The Our Documents Initiative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=23&page=transcript>
40. U.S.-Colombia Trade Agreement Now In Force. Office of the United States Trade Representative. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.ustr.gov/uscolombiatpa>
41. Values and shares of merchandise exports and imports, annual, 1948–2011. — UNCTAD Stat. [Electronic resource]. — Available from: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>
42. *Williamson J.* A Short History of the Washington Consensus. Paper commissioned by Fundacion CIDOB for a conference «From the Washington Consensus towards a new Global Governance», Barcelona, September 24–25, 2004. [Electronic resource]. — Available from: <http://www.iie.com/publications/papers/williamson0904-2.pdf>

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013